



Slow Food®

Vstříc nové Společné zemědělské politice

Společná zemědělská politika Evropské unie (SZP) tak, jak byla až dodnes koncipována a řízena, vykazuje značné kritické prvky, které negativně ovlivňují jak výrobní tak spotřebitelskou oblast.

Současná SZP se vyznačuje v první řadě závažnou **nerovností**: finanční zdroje tzv. „prvního pilíře“ (který zahrnuje opatření směřující k podpoře trhu, zejména přímé platby výrobcům) jsou rozdělovány velmi nevyváženým způsobem mezi různé výroby, mezi různé zemědělské podniky (drobné, střední, velké) a mezi různé členské země.

V druhé řadě je upřednostňován **model spotřeby, který je hluboce nevyvážený**: z 500 milionů Evropanů má 250 milionů nadváhu a 42 milionů žije v podmínkách závažné potravinové nedostatečnosti. Tato čísla jsou neslučitelná s každoročními údaji o plýtvání potravinami, které dosahují až 90 milionů tun (Eurostat 2010). Jídlo prakticky pozbylo své vlastní vnitřní hodnoty a cena zůstala při výběru potravin jediným měřítkem.

V neposlední řadě je podhodnocována důležitost práce v zemědělsko – potravinářském odvětví: nedávný průzkum ukázal, že celková **zaměstnanost v zemědělství** v Evropě se snížila za posledních deset let o 25 % a zaznamenala celkovou ztrátu 3,7 milionů pracovních míst (Eurostat 2010). Na snížení zaměstnanosti ovšem současně neodpovídal nárůst příjmů pracovníků v zemědělství, který by byl srovnatelný s příjmy v ostatních odvětvích, naopak, úroveň příjmů – a v důsledku toho i úroveň profesní – se průběžně snižovala. **Nedostatečný příjem** zemědělců je jednou z příčin zániku celé řady zemědělských výroby. Průmyslový zemědělsko – potravinářský model, který se v Evropě v posledních padesáti letech uplatňoval, je jedním z hlavních důvodů nejvážnější **krize životního prostředí** a klimatu, jakou kdy lidstvo zažilo. Na jedné straně vedl průmyslový model zemědělství k bezprecedentnímu vyčerpávání a nevratnému ničení přírodních zdrojů – jako je voda, půda, lesní porosty, lesy... – neprávem chápaných a využívaných jako neomezené a nevyčerpatelné. Z druhé strany způsobil průmyslový systém zemědělství neomezené nadužívání fosilního zdrojů: chemických hnojiv, pesticidů a plastových materiálů.

V posledních letech je SZP podrobena rozsáhlému procesu **reform**. Tato fáze, která by měla být završena v roce 2014, kdy vejde v platnost nová koncepce SZP, je pro budoucnost Evropské unie naprosto zásadní. Nová SZP bude muset čelit celé řadě důležitých výzev: zajistit potravinovou bezpečnost a suverenitu, najít odpověď na krizi životního prostředí a klimatu, navrátit prestiž ekonomice a zaměstnanosti v zemědělském odvětví. Slow Food se rozhodl diskuse o budoucnosti SZP zúčastnit, přispět svými zkušenostmi a vlastní vizí a podpořit vznik nové, spravedlivější a udržitelnější evropské zemědělské politiky.

Slow Food a jeho filozofie

Slow Food je mezinárodní společenství, které si klade za cíl změnit každodenní vztah lidí k jídlu prosazením zásady **potravinové suverenity**, tedy práva národů na rozhodování o tom, co pěstovat a co jíst.

Přístup k zemědělství a k potravinářské výrobě musí být podle Slow Food **holistický**, to znamená, že musí skloubit aspekty, které jsou obecně přísně oddělovány: společenské aspekty (vztah mezi výrobcí a spotřebiteli), aspekty životního prostředí (záchrana biodiverzity, ochrana vodních zdrojů a úrodnosti půdy, distribuce výrobků, recyklovatelnost obalů, opětovné využití zdrojů) a kulturní aspekty (ochrana tradičních znalostí a dovedností). Takovýto přístup je motivován vědomím, že existuje silné propojení mezi různými společnostmi, jejich způsobem výroby a spotřeby, jejich kulturou a prostředím, v němž žijí.

Slow Food proto navrhuje přeměnu modelů výroby a spotřeby prostřednictvím vzdělávání a výchovy k uvědomělému přístupu ke stravování a k životnímu prostředí, posílením místních ekonomik, uplatněním tradičních vědomostí a dovedností řemeslníků a ochranou různých kulturních entit.

Slow Food prosazuje zejména větší **propojení výrobců a spotřebitelů**, které má přispět k tomu, aby práci prvních byla navrácena větší prestiž a zároveň k větší uvědomělosti druhých, které je třeba vybavit příslušnými nástroji pro správné rozhodování.

Společná zemědělská politika zítřka, podle koncepce Slow Food

Nový vzor a cíle udržitelnosti a nového venkova

SZP se v budoucnu nebude moci zabývat jen výrobními aspekty. V tomto smyslu je nutné umožnit přechod z výhradně zemědělské politiky k **politice zemědělsko – potravinářské**. Bude mimo jiné nezbytné provést větší integraci mezi různými unijními politikami tak, aby bylo možné přistoupit efektivně a výkonně k problematikám platným napříč EU, jako je ochrana prostředí, krajiny a přírodních zdrojů, boj s klimatickými změnami a další. Dva rámcové cíle, k nimž má budoucí SZP směřovat, jsou **udržitelnost** (prostředí, ekonomická a sociální) a koncepce **nového venkova**, který má venkovské oblasti v budoucnu postavit do centra zájmu společnosti.

Čtyři hlavní změny

K dosažení těchto cílů je třeba provést ve struktuře SZP čtyři hlavní změny.

1. Podpořit drobné a středně velké formy zemědělské produkce

Záměr strukturovat zemědělství podle pravidel kteréhokoliv jiného průmyslového odvětví je příčinou dramatické situace, ve které se evropská zemědělsko-potravinářská výroba nachází. Je třeba naopak prosazovat zemědělství, které bude v rovnováze s ekosystémy, schopné vyrábět kvalitní potraviny udržitelným způsobem, skloubením inovací s tradičními vědomostmi a dovednostmi.

SZP se bude muset zaměřit na udržitelné, drobné a středně velké formy zemědělské produkce, vytvářející kvalitní potraviny, určené výhradně ke spotřebě lidí a zvířat. Výzva budoucnosti nebude spočívat ve výrobě velkých množství zemědělských produktů, ale ve výrobě potravin udržitelným a efektivním způsobem s upřednostněním malých a středních výrob zaměřených na kvalitu a majících silnou vazbu na dané území a zároveň nízký dopad na životní prostředí.

Drobné a středně velké formy zemědělské produkce vyžadují větší nasazení pracovní síly, v důsledku toho přispívá k rozvoji zaměstnanosti, je udržitelnější (energetická úspornost), přispívá k udržitelnému rozvoji místních ekonomik (rovněž v marginálních oblastech) a snižuje demografický tlak na městské konglomerace.

2. Podporovat místní produkty

Malovýroba sama o sobě nestačí. Určujícím faktorem, který je zárukou udržitelnosti zemědělské produkce, je propojení maloproducentů s daným teritoriem (dispozice daná prostředím). Místní a tradiční výrobky (rostlinná různorodost, zvířecí rasy, odrůdy, zpracované produkty) jsou nejvhodnější z hlediska místních půdních a klimatických podmínek a vydávají ze sebe to nejlepší na území, kde se v průběhu staletí dílem člověka aklimatizovaly. Z toho důvodu jsou odolnější a vyžadují méně vnějších zásahů. Jsou tedy udržitelnější jak z hlediska prostředí, tak z hlediska ekonomického. Mimo to hrají důležitou roli při záchraně biodiverzity a zhodnocují stravovací kulturu a tradice společností.

3. Prosazovat místní zemědělsko – potravinářské systémy

Ukazuje se, že globalizované tržní hospodářství má své hranice, ve smyslu plýtvání a škod na životním prostředí. Systém lokálního zásobování, distribuce a spotřeby může snížit dopad na životní prostředí tím, že zkrátí vzdálenosti, které potraviny musí překonávat na cestě ke spotřebiteli (*food miles*), a navíc může spotřebitelům zaručit dostupnost čerstvých a sezónních potravin. Zrušením některých nadbytečných přeprav produktů mezi výrobcí a spotřebiteli bude možné vytvořit **nový vztah mezi zemědělským venkovem a městem**.

Při budování místních zemědělsko-potravinářských systémů bude rozhodující role **výchovy a vzdělávání** nejen ve školách ale i na farmách a v místech prodeje. Rozhodující proto bude vytváření **sítí výměny** znalostí a solidarity mezi zemědělci a obyvateli měst.

4. Prosazovat zemědělsko-potravinářské systémy šetrné k životnímu prostředí

Drobné a středně velké formy zemědělské produkce mohou snadněji aplikovat zásady **agroekologie**, spočívající ve správném zacházení s přírodními zdroji (biodiverzita, půda, voda, krajina), na místně ukotvených znalostech hospodaření, na využití tradičních i moderních technik, vhodných pro různé půdní a klimatické podmínky, na vyloučení geneticky modifikovaných produktů, monokultur, velkochovů, na snížení nebo úplném odmítnutí syntetických chemických produktů, na ochraně zemědělské krajiny a na sociální spravedlnosti.

SZP se v budoucnu nesmí omezit jen na redukování velikosti zemědělsko-potravinářských podniků, ale – paralelně – musí ocenit toho, kdo skutečně využívá agroekologické techniky a poskytováním služeb prospěšných životnímu prostředí prospívá celé společnosti (tzv. „ozelenění SZP“).

Společná zemědělská politika by mimo to měla ocenit toho, kdo žije a pracuje v tzv. **marginálních oblastech**. Odchod lidí z horských oblastí je příčinou řady vážných hydrogeologických poruch a zatěžuje společnost vysokými náklady jak na poli ekonomickém a sociálním, tak i na poli životního prostředí. Lidé, kteří se rozhodnou v těchto těžkých podmínkách žít, hrají klíčovou roli v ochraně půdy a měli by za to být odměněni.

Nástroje budoucí Společné zemědělské politiky

K dosažení zmíněných cílů a k tomu, aby výše uvedené změny mohly být uvedeny do praxe, musí mít SZP k dispozici vhodné ekonomické nástroje.

Rozpočet

Členské státy a unijní instituce musí zajistit budoucí SZP odpovídající finanční zdroje a přitom předejít snížení rozpočtu, který je k dispozici. Zdroje musí být přerozděleny tak, aby posílily finanční dotaci – a tedy akceschopnost – tzv. „druhého pilíře“ (který zahrnuje opatření pro rozvoj zemědělských oblastí a prostředí).

Podpora „zeleného zemědělství“: veřejné finance pro veřejné blaho

V rámci ekonomických nástrojů, které má SZP k dispozici, mohou přímé platby (první pilíř) sehrát důležitou roli. Jejich hlavní funkce musí spočívat v tom, že budou ekonomicky kompenzovat ty zemědělce, kteří společnosti poskytnou služby v oblasti životního prostředí. Přístup, který je nutný zaujmout, je znám jako „veřejné finance pro veřejné blaho“. Velká část podpory tedy musí jít tomu, kdo používá techniky příznivé k životnímu prostředí, chrání životní prostředí a veřejný majetek, jako je půda, voda, a rovněž tomu, kdo obývá marginální oblasti.

Vedle přímých plateb jednotlivým producentům bude zásadní podporovat místní aktivity a formy propojenosti. Aby se podařilo šířit udržitelné formy hospodaření a spotřeby, bude zásadní transformovat individualismus ve prospěch sítí výrobců a spotřebitelů.

Podpora příjmů drobných zemědělsko-potravinářských výrobců

Budoucí SZP se bude muset zabývat adekvátní podporou příjmů udržitelných drobných a středních výrobců. Ekonomická podpora musí jít výhradně ve prospěch aktivních výrobců a musí upřednostnit výrobce z okrajových oblastí. Takového cíle lze dosáhnout přijetím konkrétních opatření směřujících k odstranění nestability cen zemědělských výrobků na trhu.

Zkušenosti Slow Food ve prospěch budoucí Společné zemědělské politiky

Na základě svých vlastních zkušeností v zemědělsko-potravinářském sektoru, navrhuje Slow Food řadu konkrétních iniciativ, zejména ve dvou oblastech se zásadním významem pro budoucnost evropského zemědělství: **mladí lidé** a **drobné a středně velké formy zemědělské produkce**.

Mladí lidé

Mladí lidé musí být v centru budoucí SZP: bez jasné akce v tomto smyslu nemá evropské zemědělství budoucnost.

Na venkově probíhá skutečný proces vylidňování a stárnutí populace. Důležitost práce v zemědělském odvětví se stává stále víc okrajovou a přítomnost mladých lidí se stále snižuje. Podle odhadů pouhých 7 procent zemědělců je věkově pod hranicí 35 let a jeden zemědělec z pěti, celkem 4,5 milionů, má víc než 65 let. (Eurostat 2009).

Konkrétní návrhy

1. Vrátit prestiž profesi zemědělce tak, aby tato profese znamenala motivující životní volbu, která se vyplatí.
2. Zaručit mladým lidem odpovídající příjem (například prostřednictvím doplňkových přímých plateb nebo dalších daňových úlev), které jim poskytnou dostatečné jistoty, aby mohli plánovat vlastní budoucnost.
3. Prosazovat vznik sítí mladých zemědělců ale i dalších osob činných v potravinovém řetězci: drobní řemeslníci, restauratéři, výchovní pracovníci, spotřebitelé – a upřednostňovat vytváření a šíření míst, příležitostí a komunikačních nástrojů (společenské akce, internet, sociální sítě atd.), s cílem odvrátit izolovanost, která mnohdy charakterizuje zemědělskou práci a představuje nezanedbatelný odrazující faktor.
4. Prosazovat vzdělávání mladých zemědělců prostřednictvím kurzů na středních a vysokých školách a rovněž krátkodobými kurzy a vzděláváním, které bude vedeno samotnými zemědělci a prostřednictvím výměny znalostí a zkušeností.
5. Podporovat předávání znalostí mezi generacemi.

6. Usnadnit rozjezd nových podniků mladých lidí tím, že budou usnadněny a urychleny byrokratické praktiky, budou plánovány pobídky, jako je přímé financování, daňové úlevy, výhodné půjčky, pojištění za výhodných podmínek atd.

7. Poskytnout výhodnou technickou podporu při využívání agroekologické techniky, asistenci při řízení podniku atd.

Drobné a středně velké formy zemědělské produkce

Zásadní je poskytnout schopným a poctivým producentům důležitější roli a současně zvýšit povědomí o jejich produktech (region původu, zpracovatelské techniky), vzdělávat spotřebitele a více je propojovat se zemědělci.

Konkrétní návrhy

1. Přehodnotit chráněné zeměpisné označení, zavést přísná kritéria udržitelnosti, kvality, spojení s daným teritoriem, přihlížet k historickým kořenům a k ochraně biodiverzity. Tyto nástroje mají rovněž přiměřeně chránit drobnou výrobu, která představuje pro evropskou kulturu jedinečné bohatství.
2. Zjednodušit byrokratické praktiky ve prospěch drobných a středně velkých producentů.
3. Oceňovat zemědělce, kteří chrání místní a tradiční biodiverzitu (původní druhy a místní různorodou vegetaci), která uchovává tradiční zemědělský ráz krajiny (staré vinice, tisícileté olivové háje) a tradiční architekturu (vodní mlýny, salaše, starobylé pece na dřevo), a ty, kteří působí v marginálních oblastech a hrají důležitou roli při udržení osídlení těchto území, vytvářejí různé formy sdružování a přitom respektují sdílená pravidla výroby.
4. Prosazovat výměnu informací a poznatků mezi drobnými výrobci a mezi generacemi.
5. Vytvářet vzdělávací programy ke zdokonalení zemědělských a zpracovatelských technik a posilovat sdružování zemědělců a jejich schopnost adekvátně prezentovat své výrobky na trhu (se správnými etiketami, srozumitelným, jednoduchým a ekologicky udržitelným obalovým materiálem).
6. Vytvářet vzdělávací programy se zaměřením na zdravou výživu a ochranu životního prostředí ve školách a podporovat zakládání školních zahrad. Vytvářet programy, které budou obyvatele informovat a podněcovat jejich citlivý přístup k problematice týkající se zemědělsko – potravinářského systému, udržitelnosti a stravování. Prosazovat stálou výměnu informací mezi zemědělci a spotřebiteli.
7. Podporovat tržní kanály pro výrobky drobných a středně velkých producentů: propagovat farmářské trhy se zemědělskými výrobky, zakládání nákupních klubů spotřebitelů, používání místních výrobků v hromadném stravování a veškeré další možnosti přímého prodeje. Podporovat skupiny, které se snaží udržet místní formy zemědělské činnosti.
8. Odměňovat ty, jež diverzifikují svoji nabídku doplněním zemědělské produkce o vzdělávací, turistické a kulturní aktivity, užitečné pro propagaci ochrany životního prostředí, krajiny a zemědělství (multifunkční role zemědělského podniku).